

O'QUVCHILAR QOBILIYATLARINING KASB-HUNAR EGALLASHDAGI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA TAVSIYALAR

Axmedova Shahnoza Ismatovna

Buxoro viloyati G'ijduvon tumanidagi

4-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

ANNOTATSIYA

Insonning individual psixologik xususiyatlari bu qobiliyatdir. Mazkur maqolada kasb-hunar egallashda qobiliyatlarning psixologik ahamiyati va aniqlash haqida bir qator ilmiy mushohadalar o'rin olgan. Hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Inson, kasb-hunar, qobiliyatlar, moyillik, sharoit, rivojlanish, aniqlash, bilim, qiziqish, iste'dod.

Ma'lumki, tug'ilgandan har bir odamda tana, sezgi a'zolari va miyaning tuzilishi xususiyatlari mavjud bo'ladi. Ushbu xususiyatlar «moyillik», ya'ni tabiat tomonidan ilgari berilgan fazilatlar deb ham ataladi. Bularga kuch, muvozanat va asabiy jarayonlarning harakatchanligi, reaksiyaning tezligi va aniqligi, ko'rish va eshitishning tug'ma xususiyatlari kiradi. Tabiatan insonga yaxshi xotira va e'tibor berilishi mumkin, ammo ularni maxsus mashqlar yordamida ham rivojlantirish mumkin. Xuddi shu moyillik asosida turli qobiliyatlar paydo bo'ladi. Qobiliyatlar — bu insonning individual psixologik xususiyatlari. Qobiliyatlar umumiy va maxsusdir. Umumiylikka barcha odamlar ega bo'lgan (lekin har birida har xil darajada rivojlangan) va turli xil faoliyat uchun muhim bo'lgan qobiliyatlar kiradi.

Ko'plab kasblarda jismoniy qobiliyat talab etiladi. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimi, ofitsiant, massaj terapevti, murabbiy kuchli, bardoshli va epchil bo'lishi kerak. Jismoniy rivojlanishning yuqori darajasi harbiy xizmat, xavfsizlik, sport, o't o'chiruvchilar, sho'ng'in va shoshilinch qutqaruv operatsiyalari bilan bog'liq kasblarni tanlaganlar uchun ham zarurdir. Umumiy aqliy yoki intellektual rivojlanishning yuqori darajasi o'qituvchi, shifokor, huquqshunos, psixolog, muhandis, iqtisodchi, dasturchi va boshqalarning muvaffaqiyatli ishlashi shartidir. Aqliy rivojlanish darajasi insonning tabiiy moyilligi va irsiyatligi bilan ham, uning hayotiy tajribasi, bilimi, tarbiyasi va xarakter xususiyatlari bilan ham belgilanadi. Fikrlash turi — bu ma'lumotni o'zgartirishning individual usuli. Fikrlash turingizni bilib, siz kasbiy faoliyatning ayrim turlarida muvaffaqiyatni taxmin qilishingiz mumkin. Muloqot qobiliyatlari ko'pchilik kasblar uchun boshqalar qatori muhim ahamiyatga ega. Ko'pgina kasblar to'g'ridan-to'g'ri, keyin bilvosita bo'lsa, boshqa odamlarga xizmat ko'rsatish, o'qitish, o'qitish bilan bog'liq. Advokat, shifokor, o'qituvchi, menejerning muvaffaqiyati ko'p jihatdan ularning hissiy barqarorligi va muloqot qobiliyatiga bog'liq. Bunda «Tafakkur turi» usuli va temperamentning shaxsiy so'rovnomasi yordamida tafakkur turini va kommunikativ sohaning ba'zi xususiyatlarini bilib olishimiz mumkin. Temperament xatti-harakatlar strategiyasiga ma'lum darajada ta'sir qiladi. Melankoliklar qaror qabul qilish kerak, degan fikrdan aziyat

chekadai. Xolerik odam kayfiyat ta'siri ostida tanlov qiladi. Flegmatik juda uzoq o'ylaydi. Sangviniklar esa osonlikcha va tabiiy ravishda qaror qabul qiladi. Kasb tanlashda o'quvchilarni temperamenti xususiyatlarini inobatga olish kerak.

Sinovlardan ba'zi umumiy qobiliyatlarning rivojlanish darajasini baholash uchun foydalanish mumkin. Biroq, qobiliyatlar mavjud, ularning mavjudligini yoki yo'qligini faqat mutaxassis belgilaydi. Bular muayyan faoliyat turlarida muvaffaqiyatni belgilaydigan maxsus qobiliyatlar — badiiy, adabiy, matematik, lingvistik, musiqiy qobiliyatlar ham bo'ladi.

Agar o'quvchi qaysidir qobiliyatiga ega bo'lsa, masalan, adabiy yoki musiqiy, bu uning dam olishini va unga shon-sharaf kelishini kutishini anglatmaydi. Tabiiyki, ajoyib qobiliyatlarga ega bo'lmagan kishi, doimiy izlanishlar orqali tabiatning sevimli insoniga aylanib ketishi mumkin. Ajoyib jismoniy xususiyatlarga ega, sog'lig'i yaxshi va tezkor reaksiyaga ega bo'lgan kishi mashg'ulotni o'tkazib yuborsa va sport rejimini buzsa, zaif raqibiga yutqazishi mumkin. Ko'plab tabiiy iste'dodli sportchilar, rassomlar, yozuvchilar o'zlarining er yuzidagi sayohatlarini mamnuniyat bilan tugatdilar, chunki ular o'zlarining qobiliyatlarini yuqori baholab, kasbiy rivojlanishni to'xtatdilar.

Har bir inson ma'lum qobiliyatlarga ega. Ular inson uchun ma'lum bir kasb talablariga qay darajada javob berishiga qarab, odatda uning kasbiy muvofiqligini baholaydilar. Kasbga qo'yiladigan talablar kasbiy muhim fazilatlar deb ham ataladi. Shifokor, o'qituvchi, sotuvchining ishi odamdan xushmuomala, sezgir va his-tuyg'ularini boshqarishni talab qiladi. Dispatcher yoki operator uchun kasbiy muhim fazilatlariga e'tibor bilan ma'lumotlar bilan ishlash va tez qaror qabul qilish qobiliyati kiradi. Tezkor ishchi, favqulodda vaziyatlar vazirligi xodimi, o't o'chiruvchi hissiy jihatdan barqaror va sovuqqon bo'lishi, bir zumda reaksiyaga, kuchga va chidamga ega bo'lishi kerak. Ushbu fazilatlarining yetishmasligi ularning sog'lig'iga yoki hayotiga zarar etkazishi mumkin.

Agar inson tanlagan kasbi uchun zarur bo'lgan barcha qobiliyatlarga ega bo'lmasa? Bunday holda, ikkita usul mavjud: tanlovni o'zgartirish yoki yetishmayotgan yoki zaif ifodalangan qobiliyatlarni foydali odatlar va mehnatni tashkil etishning samarali usullari bilan qoplash. Unutuvchanlikni turli notalarni muntazam ravishda saqlab turish, sekinlik — ishning puxtaligi, fazoviy va obrazli fikrlashning zaifligi — modellar va ko'rgazmali vositalar yordamida qoplash mumkin. Ammo universal xislatlar mavjud, masalan, odob-axloq va mas'uliyat, buning o'rnini qoplab bo'lmaydi. O'z ish joyidagi vijdotsiz yoki mas'uliyatsiz odam ko'plab muammolarni keltirib chiqarishi mumkin va uning mavqei qanchalik baland bo'lsa, u boshqalar uchun shunchalik xavfli bo'ladi.

O'smirlik davrida umumiy va maxsus qobiliyatlarning intensiv rivojlanishi kuzatiladi. Ushbu yoshda shaxslararo kommunikativ qobiliyatlar faol shakllanadi va rivojlanadi, shu jumladan odamlar bilan aloqa qilish, ularning joylashuvi va o'zaro tushunishni izlash va oldiga qo'yilgan maqsadlarga erishish qobiliyati hisoblanadi. Bu intellektual faoliyatning kuchaygan davri. Aynan katta maktab yoshida, kasbiy rejalar tuzilganda va shaxsiy taqdiri o'zi

belgilashda, o'z qobiliyatlari va imkoniyatlarini bilish va to'g'ri baholash, ularni kelajakdagi faoliyati va tanlagan kasbining muvaffaqiyati bilan bog'lash kerak bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Z. Begimqulov. "Kasb qanday tanlanadi" T: 2012. 260-b
2. Ziyonet.uz
3. Prof.maktab.uz

